

Willie Burger

Willie Burger is professor in die
Departement Afrikaans aan die
RAU, Johannesburg.
E-pos: wdb@rau.ac.za

Afrika en Afrikaans: Die beskouings van Herman Charles Bosman en Van Wyk Louw

Africa and Afrikaans: The views of Herman Charles Bosman and Van Wyk Louw

In a number of reviews and articles published in the 1940's Herman Charles Bosman expressed his appreciation for the Afrikaans language and for Afrikaans literature. He fiercely attacked what he described as a tendency in Afrikaans literature, especially the work of Van Wyk Louw and Opperman, to intellectualize and to write "un-Afrikaans" poetry, following the European modernist trend. He pleaded for an Afrikaans literature that is true to the continent, the "spirit of the Afrikaner" and more romantic. In several essays Louw reacted against this kind of criticism (although there is no proof that his reaction is directly against Bosman's criticism). Louw explains that Afrikaans literature cannot be but from Africa and that the European roots of Afrikaans (and the Afrikaner) also cannot be ignored. This essay explores these views from the 1940's in the light of more recent Afro-centrism versus Euro-centrism debate.

Bosman se aanval op die "duister vers" en Dietse kultuur

Herman Charles Bosman (1905-1951) is tot dusver binne die Suid-Afrikaanse letterkunde byna uitsluitlik as Engelstalige skrywer bestudeer. Sy bekendste werk is waarskynlik sy Oom Schalk Lourens-kortverhale wat in die Marico-bosveld afspeel. In 1997 is begin met 'n projek om Bosman se werk volledig uit te gee. As deel van hierdie projek is ook 'n aantal Afrikaanse verhale, en enkele Afrikaanse gedigte en kritiese werk in Afrikaans of oor Afrikaanse letterkunde en -kultuur uit argiewe versamel en uitgegee as *Verborgte skatte* (2001). Terwyl *Verborgte skatte* inderdaad 'n interessante bydrae tot die Afrikaanse letterkunde is, 'n "verborgte skat" wat nou as't ware ontdek is, is Bosman se kritiese werk oor die Afrikaanse letterkunde ook besonder interessant. In verskeie van hierdie kritiese opstelle spel Bosman eensyds sy eie romantiese poësiebeskouing uit (met onder andere 'n voorkeur vir Keats se liriese verse wat die volgens Bosman die "Age of Reason" omvergegooi" het, bo die "intellektuele afgrysklikheid" van Pope (Bosman, 2001: 177).

Met só 'n opvatting oor die poësie is dit dus ook nie verbasend dat Bosman sterk uitsprake teen die Dertigers en die Veertigerdigters maak nie. Hy skroom ook nie om die "kolos" van Afrikaanse digkuns, N.P. van Wyk Louw, in skerpbewoorde opstelle te kritiseer nie.

Bosman se kritiek is veral gerig teen die "duister vers", die meer modernistiese, "intellektuele" of "serebrale" poësie. Hierdie neiging in die Afrikaanse letterkunde skryf Bosman toe aan 'n "on-Afrikaansheid" en 'n ongelukkige poging van skrywers en digters om deel uit te maak van die "Dietse letterkunde" eerder as om te put uit Afrika. Laasgenoemde uitlating van Bosman val nie vreemd op vroeg een-en-twintigste-eeu-ore nie. Die digters Breyten Breytenbach en Antjie Krog het onder meer al soortgelyke uitsprake gemaak.

In hierdie opstel word bloot enkele van die interessante standpunte van Bosman aan die een kant opgeweeg teen die opvatting (in reaksie?) van Van Wyk Louw aan die ander kant.

Herman Charles Bosman, het gedurende 1947 en 1948 veral beswaar aangeteken teen 'n neiging in die Afrikaanse letterkunde (en hy betrek die poësie van veral N.P. van Wyk Louw by sy besware) om te "daal tot intellektuele steriliteit" (Bosman, 2002: 167). In 'n artikel "Die duistere vers: kuns of 'wiskunde'?", gepubliseer in *Die Brandwag* van 28 Februarie 1947, begin Bosman sy bespreking van die stand van die Afrikaanse digkuns met enkele opmerkings oor die taal, Afrikaans, wat hy as 'n ideale taal vir die skep van poësie, spesifiek poësie oor Afrika, beskou:

Hoe meer ek Afrikaans bestudeer (die spraak van sowel die blanke as die nie-blanke, en die taal in sy literêre vorm, in boeke en tydskrifte), hoe meer kom ek onder die indruk van die sluimerende moontlikhede van hierdie taal wat so ryk aan ronde klinkers is, so mooi vir die oog en oor, so buigsaam wat sy ruimere gebruike betref, en met so 'n onuitputlike bron van idiome. Afrikaans is die gegewe draer van poësie.

Ek is die mening toegedaan dat die Afrikaanse taal hier op die vasteland van Afrika tot stand gekom het om te dien as die draer van die poësie van Afrika, wat nog nie geskryf is nie, maar waarvan ons die weerklanke af en toe gehoor het – 'n taal wat gebore is uit en een geword het met die gras en die klippe en die geheimenisse van hierdie vasteland. Ek beskou Afrikaans as die taal wat met slegs een doel geskep is – om die poësie van die vasteland van Afrika te interpreteer. Dit is die verhewe en bekoorlike bestemming van die Afrikaanse taal. En as 'n Afrikaanse digter bewus of on-

bewus met hierdie drang vervul is, is hy sonder twyfel op die regte pad. As hierdie emosionele drang nie in hom aanwesig is nie, bewus of onbewus, kan hy nie 'n duidelike boodskap vir homself of vir andere hê nie, en moet sy werk uiteindelik daal tot intellektuele steriliteit (Bosman, 2001: 167).

(Vir die doel van hierdie betoog kyk ek verby die aanvegbare en selfs verwaande uitgangspunte dat die poësie van sommer die ganse "vasteland van Afrika" buitengewone interpretasie behoeft en dat dit slegs deur Afrikaans kan plaasvind!) Verder in dié artikel en in ander artikels, spreek Bosman kritiek uit teen Afrikaanse digters wat hulle met die "on-Afrikaanse" besig hou – wat poëties eerder Europese intellektualisme navolg as om aan hierdie potensiaal van Afrikaans reg te laat geskied.

Hy is veral krities teenoor Van Wyk Louw en teen die groot invloed wat Louw se poësie op die Afrikaanse digkuns gehad het. Hy vind hierdie poësie te "serebraal" en "intellektueel". Bosman is egter nie blind vir die voortrefflike eienskappe van Louw se poësie nie:

Daar is 'n loutere aardse krag in sy (Louw se – WDB) poësie. Dit is so kragtig dat dit jou wil neerfel. Dit is heeltemal moontlik dat N.P. van Wyk Louw se poësie, wat blote sombere krag betref, vandag sonder weerga in die wêreld is. (...) Die bekwaamhede wat N.P. van Wyk Louw besit, is uiters stewig. Sy tegniek is uitstekend. Vir elke gedagte wat hy wil uitspreek, vind hy sprekende naakte woorde (Bosman, 2001: 168).

Bosman volg hierdie lofrede egter op met die volgende kritiek:

Die digters moet met daardie eerste vermoë bedeed wees wat N.P. van Wyk Louw besit, om na die hoogtes van die poësie te kan styg. Maar van daar neem drome en fantasieë 'n aanvang, en strek jou arms uit om die ganse heelal te omhels. Dit is juis hier, waar hy opgesluit is binne die tronkmure van sy eie ego, dat die poësie van N.P. van Wyk Louw tot stilstand kom (Bosman, 2001: 168).

Op 11 Julie 1947 word Bosman se "Credo" in *Die Brandwag* gepubliseer. Hierin spreek hy hom weer eens uit teen Afrikaanse poësie wat "die romantiese inspirasie van Afrika" versaak ten gunste van aansluiting by die "Dietse" literatuur. Hy lei hierdie "credo" soos volg in:

Ek neem my staanplek in op die bodem van Afrika. Ek glo dat Afrikaans die grootse roeping het om die romantiese inspirasie

van Afrika in 'n magtige letterkunde uit te beeld. Ek glo dat die huidige neigings in die Afrikaanse poësie 'n ernstige bedreiging is vir wat suiwer Afrikaans is in ons gees, lewensaanskouing en kultuur (Bosman, 2001: 175).

Volgens Bosman is “daar 'n koterie besig om Van Wyk Louw as 'n kolos voor te stel, en hom as die belangrikste figuur in die hedendaagse 'Dietse' letterkunde te begroet” (Bosman, 2001: 176). Bosman is on-entoesiasies oor die “Dietse kultuur”:

En ek voel dat watter bydrae ook al sekere van ons Afrikaanse tydgenote tot die “Dietse” kultuur gedoen het, wat betref hulle bydrae tot die *Afrikaanse* kultuur – en dit is tog waarin ons die meeste belang stel, eienaardig genoeg – is dit grotendeels van 'n negatiewe aard. En alhoewel ek weet dat niemand geregtig is om namens die nakomelingskap te praat nie, nogtans voel ek dat die volgende geslagte alles behalwe dankbaar sal wees teenoor 'n groep skrywers wat in hulle literêre voortbrengsels geestelik die bodem van Afrika verlaat het op 'n tydstip toe dit noodsaaklik was om die werk van die Eerste en Tweede Afrikaanse Taalbewegings te verstewig en uit te brei.

Waarteen Bosman dit eintlik het, is dat “ons poësie aan die verstand (...) verraai” word “om dit in die steriele slawerny van die intellek te verkoop” (Bosman, 2001: 177) en stel onomwonde dat die “ware funksie van die poësie” is om “die romantiek van die lewe te vertolk” (Bosman, 2001: 175). Hy wil graag verhoed dat die Afrikaanse digkuns “daardie fase van intellektuele afgrysligheid” deurmaak “wat die Engelse letterkunde in die tydperk van Pope beleef het” (Bosman, 2001: 177) en pleit vir “'n (L)ied wat direk uit die hart kom” (Bosman, 2001: 177). Hiermee gee hy sy verwagting van die digkuns – 'n romantiese beskouing – en daarmee verset hy hom teen die “verdietsing” en verintellektualisering van die poësie wat hy veral aan Louw toeskryf, maar ook waarby hy ook vir Opperman, Pretorius, Ernst van Heerden “en 'n groep van oor die twee dosyn van die jongere skrywers” insluit en hulle spesifiek “on-Afrikaans” noem: “Hulle essensiële kenmerk is dat hulle on-Afrikaans is. (...) My vernaamste geskil met bogenoemde groepe spruit uit die feit dat hulle in hulle strewe na die intellektualisme en realisme, hulle on-Afrikaans is. Die Afrikanergees is een met die gees van Afrika. En dit is die gees van die romantiek” (Bosman, 2002:175-6).

Louw oor "'n eie Afrikaanse styl"

In 'n opstel getitel, "Rembrandt of tulpe? Gedagtes oor 'n 'eie Afrikaanse styl'" (geskryf in April 1947 en in 1958 uitgegee in *Liberale nasionalisme*) wys Louw die begrip "eie Afrikaanse styl" as waarde wat voorgehou word vir alle kuns uit Suid-Afrika, ten sterkste af. Hy wys op

die eis dat ons kuns – veral ons literatuur – 'n soort etiket moet dra, 'n "Suid-Afrikaansheid", wat dit van ander lande se kuns onderskei en wat dan ons besondere aanbeveling in die wêreldmark moet skep. Dit moet met die uitvoer van ons geestesprodukte iets wees soos met die uitvoer van ons wyn, kreef en vrugte; hulle moet duidelik die merk "Produk van die Unie van Suid-Afrika" dra en onder dié merk waardeer word. Dit moet ons bydrae tot die wêreldkultuur wees, ons nasionale kuns. En dit spreek vanself dat wanneer ons eers hierdie suksesvolle kenmerk of handelsmerk ontdek het, ons kunstenaars hulle veral op die produseer van kuns met dié merk sal toelê (Louw, 1986a: 520).

Hoewel hierdie opstel in die eerste plek 'n reaksie is op 'n berig wat in *Die Burger* verskyn het oor 'n uitlating van die skilder Pierneef, reageer Louw bes moontlik ook in hierdie stuk op Bosman se "Die duistere vers: kuns of wiskunde?"

Veral wanneer Louw (1986a: 526) skryf: "Daar is selfs die wat wil hê dat ons 'optimisties' moet skryf 'soos al die Afrikaners is'", lyk dit asof dit 'n reaksie kan wees op die volgende opmerking van Bosman in "Die duistere vers: kuns of 'wiskunde'?"¹

Maar ek glo dat op die huidige tydstip, noudat die Afrikaanse digters goed op weg is om hulleself te vind, dit baie ongelukkig is dat N.P. van Wyk Louw se invloed so oorheersend is.

Swaarmoedigheid is nie werklik 'n kenmerk van die gees van die Afrikaner nie. Ongeneeslike pessimisme is iets wat uit Europa ingevoer is en nie by Afrika pas nie. As jy maar net 'n Vrystaatse mielieland sien na 'n verblyf in Europa, word jou gemoed met 'n naamlose blydschap vervul. Die vasteland van Afrika is uit 'n gees van blydschap wat ná aan die hart lê, gebore. Die Afrikaner besit daardie gees. Die Europeër het dit hoegenaamd nie in dieselfde mate nie, en die bewoners van Noord-Europa besit noulik so iets. Niks wat in Afrika gebeur is geheel en al sleg nie.

Die Afrikaner se opgeruimdheid in moeilike omstandighede is welbekend. E. Davis het onlangs in 'n Suid-Afrikaanse tydskrif

gesê dat jy meer uitbundige gelag as 'n gekerm op die voorstoep van 'n Boerewoning hoor. Die rede hiervoor is nie dat die Afrikaner oppervlakkig van aard is nie; intendeel, dit is omdat hy so 'n diep insig in die lewe het, omdat hy deur geslagte heen geleer het om die humoristiese kant van teenspoed op kenmerkende Afrikaanse wyse te sien. Die gawe van 'n soort verhewe blydskap is iets wat die Afrikaner van Afrika geërf het. Dit duur geslagte en geslagte om hierdie gawe te bekom. Dit is nie iets wat in een dag aangekweek kan word nie.

En dit is hierdie eienskap van goddelike blydskap, iets wat inherent deel is van die gees van Afrika en die Afrikaner, wat geheel en al ontbreek by die jongere skool van Afrikaanse skrywers. Hulle besit hoegenaamd geen humor meer nie. Hulle is almal so verdiep in bespieëlings van hulle eie ek dat hulle hulself nie van buite in verhouding met die lewe kan sien nie.

Trouens, Louw se opmerking dat “ons verstand en ons hart” ook deel is van die Suid-Afrikaanse gegewe en dat dit dus vanselfsprekend is dat digters ook daarvoor kan en mag skryf (Louw, 1986a: 526), is bes moontlik ook 'n reaksie op die kritiek van Bosman dat Louw “opgesluit is binne die tronkmure van sy eie ego.”

Bosman, met sy verklaarde romantiese opvatting van poësie, laat hom onomwonde uit oor die sogenaamde “duister vers”, wat hy ook die “wiskundige skool” noem: “Ek wil nie voorgee dat wat die wiskundige skool lewer, nie poësie is nie. Maar ek wil nadruklik verklaar dat dit nie goeie poësie is nie” (Bosman, 2001: 171). Bosman se verset teen hierdie (“moderne”) poësie spruit veral daaruit dat dit volgens hom nie eie aan Afrikaans is nie:

Nogtans sou dit my as Afrikaner met 'n liefde vir Afrika, gelukkiger laat voel het as ons jongere Afrikaanse skrywers, waar hulle hul losgemaak het van die ortodokse opvatting van die aard en doel van die poësie, hulle eie nuwe beginsels geskep het en nie tevrede was om op te tel wat ander lande reeds begin weggooi het nie. As dit nodig was om nuwe beginsels te stel, moes hulle dit m.i. in Afrika gesoek het en dit nie klaar vervaardig uit die buiteland oorgeneem het nie (Bosman 2001: 171).

In sy “Credo” wat enkele maande na Louw se artikel gepubliseer is, herhaal Bosman (in taal wat sterk herinner aan die postkoloniale diskoers van dekades later) sy verwagting van Afrikaans as vertolker van

Afrika en die bedreiging wat 'n aansluiting by Nederlands daarvoor kan inhou:

Die digter begryp ook dat dit noodwendig is vir die Afrikaner om homself van die gesag van 'n vreemde moonheid te bevry, sodat hy in staat gestel sal word om die geestelike boodskap te kan aanvaar wat Afrika vir hom bring. Dit is alleen as jy totaal van Europa bevry is, dat jy die verwagting kan koester om Afrika te vind. En dit is in hierdie opsig dat Holland vandag net so 'n groot gevaar vir die Afrikaner insluit (omdat volk en kultuur een is) as die bedreiging van Engelse kant ooit was (Bosman, 2001: 176).

Enersyds sou mens kon aanvoer dat Louw se poësie ook tekens toon dat dit nie slegs in 'n intellektualisering verval nie en dat hy ook juis uit die Suid-Afrikaanse gegewe put (die beste voorbeeld hiervan is seker "Klipwerk") maar hierdie kritiek deur Bosman het immers voor die verskyning van *Nuwe verse* die lig gesien. Andersyds bied Louw se opstelle tog op 'n manier 'n "antwoord" op die soort kritiek wat Bosman lewer (onder meer oor "moeilike poësie"), maar veral in "Rembrandt of tulpe?" waar dit byna voorkom asof Louw reageer op, as dit dan nie Bosman se kritiek is nie, op die soort kritiek wat by Bosman s'n aansluit. Louw wil verhoed dat 'n "nasionale letterkunde", en uiteraard spesifiek die Afrikaanse letterkunde alleen dit moet omvat wat lokaal kenmerkend is: "Geen beskaafde Engelsman, Fransman of Nederlander sal 'n oomblik die gedagte gedoog dat sy eie kultuur tot die eienaardighede van een of ander soort boeredorp of sosiale stand beperk moet wees nie" (Louw, 1986a: 525).

Juis daarom wil Louw ook nie sien dat die Afrikaanse letterkunde beperk moet word tot een of ander vorm van kuns nie (soos wat Bosman oënskyklik wil hê nie). Trouens, Louw stel sy verwerping van dit wat hy "toeriste-kultuur" noem besonder sterk wanneer hy skryf: "Die gevoel dat 'n land slegs sy 'locale' interessantheid as bydrae tot die literatuur kan lewer, is kenmerkend van die koloniale mentaliteit" (Louw, 1986a: 526).

Bosman (2001: 175) lui sy "Credo" soos volg in: "Ek neem my staanplek in op die bodem van Afrika. Ek glo dat Afrikaans die grootse roeping het om die romantiese inspirasie van Afrika in 'n magtige letterkunde uit te beeld. Ek glo dat die huidige neigings in die Afrikaanse poësie 'n ernstige bedreiging is vir wat suiwer Afrikaans is in ons gees, lewensaanskouing en kultuur." Louw weier egter om Afrikaanse letterkunde in 'n voorskryftelikheid van 'n sekere kenmerken-

de aard (slegs dit wat eie is aan Afrika of die Afrikaanse bodem) te laat dwing. Louw (1986a: 526) verwoord sy standpunt so: "Suid-Afrika, wat kultureel nog so onmondig, so koloniaal en kleindorps is, kan elke wanbegrip natuurlik tier. Ons kan ons so maklik laat wysmaak dat ons Afrikaans-nasionale kuns op die of daardie tipies-Afrikaanse verskynsel gebaseer moet wees, op een van die dinge wat eie aan ons land is – is ons verstand en hart nie eie daaraan nie?"

Hierdie opstel van Louw staan in sy denke oor 'n "nasionale letterkunde" waarvoor al baie kommentaar gelewer is en 'n mens kan dié opstel nie sonder meer daarbuite lees nie. Maar hy reageer sterk op voorskriftelike kritiek (soos dié van Bosman) oor wat dan Afrikaans of ég of nabootsing sou wees: "Die hele gedagte dat die kritikus (òf staatsman òf kultuur-filosoof òf selfs die joernalis) vooruit vir die digter kan sê hoe sy kuns moet wees of sal wees, is dwaas" (Louw, 1986a: 526), en:

Alle vermanings aan skrywers om "van hul volk" of "van hul tyd" te wees is toutologies. Hy wat in hierdie land woon, *is* van hierdie land en kan sy probleme nie vermy nie; deur die taal wat hy skryf, is hy reeds onbreekbaar aan 'n volk verbonde; en elke probleem wat hom diep roer, is 'n probleem van *sy* tyd. Wanneer 'n kritikus met uitsluiting van ander dinge alle aandag vir een soort probleem eis, oorskakel hy sy eie insig in die tyd en in die wêreld (Louw, 1986a: 527).

In sy opstel, "Die web" (uit *Liberale nasionalisme*, 1958), sit Louw 'n betoog voort oor 'n "lewe uit 'n tradisie" en beskryf die "tradisie" van die Afrikaner (dit wat in die Afrikaner se tradisie as 'n soort "web" ingeweef is) as "vier dinge":

1. Die gemeenskaplike Wes-Europese kultuur – die wat ons saam met die hele Weste vanaf Italië en Spanje tot Skandinawië besit.
2. Die spesifiek-Nederlandse – Hollandse en Vlaamse – deur ons taal.
3. Die spesifiek-Engelse, deur 'n saamwoon van 150 jaar in hierdie land.
4. Afrika: ons ervaring hier, *en* die primitiewe kultuur van Afrika (Louw, 1986a: 446-7).

Hiermee is dit duidelik dat Louw nie Afrikaans wil sien as iets wat ten alle koste losgemaak moet word van die Lae Lande soos wat Bosman aanbeveel nie. Bosman skryf oor "Dietse Kultuur" in *Trek* (September 1948):

You mustn't ask me to approve of the artificial efforts being made by a section of the Afrikaner literati at establishing cultural links with the Hollanders and Flemings, in order to stimulate interest in the creation of a "Dietse" (Low-German) literature. Afrikaans is not Low-German. Its name tells you that it is an African language.

The resemblance that exists between Afrikaans and the languages of the Low Countries is something fortuitous and meaningless, something to do with the mechanical side of linguistics. (...) But the poet must know that Afrikaans is more different in spirit from Nederlands than from Chinese (Bosman, 2002: 178).

Louw skryf in "Die vensters oop!" (in *Maskers van die erns*, 1955), oor "ons bande met die stamland." Hy definieer 'n "kultuurband" as "'n geestelike handelsroete, 'n pad waar uitwisseling kan plaasvind" (1986b: 66). Louw (1986b: 66) voer in hierdie opstel aan dat die band met Nederlands vir (Suid-) Afrikaners twee "waardes" is, naamlik: "'n venster en 'n tradisie."

In teenstelling met Bosman wat die band van Afrikaans met Nederlands beskou as iets "toevallig en betekenisloos" ("fortuitous and meaningless"), het die band juis waarde vir Louw as "brug tussen Suid-Afrika en Europa." Hy beskou Afrikaans as meer geskik om Afrika uit te druk as Engels (waarmee Bosman waarskynlik sou saamstem), maar wys ook daarop dat Afrikaans meer geskik as Afrikatale is om deur "sy kontak met Europa" "vir ons 'n sekere universaliteit te bewaar." Louw lê veral klem op die feit dat die taal vir die Suid-Afrikaner wat Afrikaans ken, 'n "venster oopmaak" op die wêreld hierbuite – "en nie alleen op die Nederlandse kultuurwêreld nie, maar op die kultuur van die wêreld." (Hy meld hierby dat die omgekeerde ook geld, dat die Nederlander 'n blik op die Afrikaanse kontinent kan kry.)

Hy voeg egter by dat enige "ontwikkelde Afrikaner" sal erken dat hy aan Engels as een van sy "vensters op die wêreld" veel te danke het en dat hy hierdie venster nie ooit sal wil toemaak nie (Vandag ongelukkig is dit asof die meeste Afrikaners slegs hierdie venster erken – WDB). Die waarde van die "Nederlandse venster" op die wêreld is egter juis daarin geleë dat dit die Suid-Afrikaanse persoon wat Afrikaans magtig is bewus maak daarvan dat Engels slegs "een van sy vensters" is: "Maar hy (die "ontwikkelde Afrikaner") weet ook – wat die gemiddelde Engelsman nie weet nie: dat dit maar 'n venster, *een* venster is" (Louw, 1986b: 67). Die Nederlandse venster maak ander moontlikhede oop as om bloot die "Brits-Amerikaanse" wêreld te sien.

Louw (1986b: 67) merk op oor die “gemiddelde Engelsman in Suid-Afrika” dat hy

lewe in sy eie taalwêreld asof dit ’n heelal is – die gewone kultuurverlies wat saamgaan met die leef binne een van die “groot” taalgebiede. As hy nog Afrikaans lees, word daar vir hom wel ’n venster op Suid-Afrika oopgemaak; maar buitekant ons land bly daar vir hom alleen ’n atmosfeer van een kleur sigbaar: die Brits-Amerikaanse, – totdat hy meen dat dit die enigste kleur in die skepping is.

Die tradisie, die “erfenis” uit Nederland (waarby Louw uitdruklik Hollands én Vlaams insluit) sluit vir Louw ’n toegang in tot ’n “ryk kultuur” waarmee hy onder meer die volgende bedoel:

- ons gemeenskaplike Christelik-Hebreeuse godsdienstige kultuur;
- ’n erfenis uit die Grieks-Romeinse oudheid
- soos geïndividualiseer in ’n eie (17de eeuse?) Nederlandse kultuur.

Sodoende deel die “klein” Afrikaanse kultuur tóg in die lang tradisie van die Middeleeue, die Europese Renaissance, die emansipasie van die Verligting, ens.

Slotsom

Dit is waarskynlik onbillik om die idees van Bosman, wat eintlik meer polemies en in joernalistieke styl geskryf is, te vergelyk met Louw se veel meer oorwoë analises maar weens die feit dat hulle oor dieselfde tema skryf en terwyl dit selfs moontlik is dat Louw op Bosman gereageer het, bied hierdie vergelyking ’n perspektief op ’n debat wat vandag selfs meer relevant is as in die veertigerjare. ’n Bietjie meer as ses dekades later, ná verskeie oproepe om “betrokkenheid” of “Afrosentrisme” en beskuldigings van “volksvreemdheid” of “Eurosentrisme”, is hierdie debat steeds aan die gang. Daar is juis nou enersyds meer oproepe op Afrikaans om eerder “deel te wees van Afrika” as om by Europese literatuur en denke aan te sluit. Andersyds is daar steeds diegene wat voel dat dit juis in Afrikaans is wat die Westerse “erfenis” bewaar bly. Dit is waarskynlik nuttig om nie te veel na enige kant toe te gee nie. Louw wys immers op “vier dinge” wat ingewef is in die Afrikaner se “web” van “tradisie”, waarvan geen deel sonder meer weggewens of weggenem kan word deur enige voorskriftelikheid nie.

Aantekening

1. Bosman se artikel het op 28 Februarie 1947 in *Die Brandwag* verskyn, en bo-aan die opstel van Louw, "Rembrandt of tulpe? Gedagtes oor 'n 'eie Afrikaanse styl'", verskyn die datum "April 1947".

Bronnelys

Bosman, H.C. 2001. *Verborgte skatte*. Kaapstad: Human & Rousseau.

Louw, N.P. Van Wyk. 1986a. *Versamelde prosa 1*: Kaapstad: Tafelberg.

Louw, N.P. Van Wyk. 1986b. *Versamelde prosa 2*: Kaapstad: Human & Rousseau.